CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
PAOLO MENGOZZI
prezentate la 29 martie 2007 [1]

I — Introducere

1. Prin Hotărârea din 16 noiembrie 2005, Tribunal d'instance de Saintes (Tribunalul Saintes, Franța) a adresat Curții, în temeiul articolului 234 CE, două întrebări preliminare privind interpretarea Directivei 87/102/CEE a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum [2].

2. În esență, Curtea este chemată, pe de o parte, să precizeze dacă articolele 11 și 14 din Directiva 87/102 permit ca dispoziții naționale care, prin transpunerea acestei directive, stabilesc norme de interdependență între contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii a căror cumpărare este finanțată prin intermediul acestui credit subordonează aplicarea acestor norme menționării bunului sau a serviciului finanțat în primul contract și, pe de altă parte, să precizeze finalitățile urmărite de Directiva 87/102 și dacă trebuie reținut faptul că, în temeiul dreptului comunitar, instanța națională poate aplica din oficiu dispozițiile naționale menționate, chiar și atunci când o asemenea aplicare din oficiu ar fi exclusă de dreptul național.

II — Cadrul juridic de referință

A — *Reglementarea comunitară*

3. În temeiul articolului 1 alineatele (1) și (2) litera (c) din Directiva 87/102, aceasta „se aplică contractelor de credit", și anume tuturor acelor contracte prin care „un creditor acordă sau promite să acorde unui consumator un credit sub formă de plată amânată, un împrumut sau alte facilități de plată similare"; cu toate acestea, sunt excluse contractele de credit enumerate la articolul 2 din aceeași directivă.

1 — Limba originală: italiana.

2 — JO 1987, L 42, p. 48, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 252. Această directivă a fost modificată mai întâi prin Directiva 90/88/CEE a Consiliului din 22 februarie 1990 (JO L 61, p. 14, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 6), apoi prin Directiva 98/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 (JO L 101, p. 17, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 210).

4. Articolul 4 din Directiva 87/102 prevede la alineatul (1) încheierea în scris a contractului de credit, iar la alineatul (2) litera (a) prevede că documentul scris trebuie să cuprindă indicarea ratei anuale a dobânzii aferente creditului, exprimată în procente. Alineatul (3) al articolului citat anterior prevede: „[c ontractul scris cuprinde și celelalte condiții contractuale esențiale"; „[c]a exemplu ilustrativ, anexa [I] la […] directivă cuprinde o listă de condiții pentru care statele membre pot impune includerea în contractul scris, ca fiind esențiale".

5. Articolul 11 din Directiva 87/102 prevede:

„(1) Statele membre se asigură că existența contractelor de credit nu aduce atingere în niciun fel drepturilor consumatorului față de furnizorul bunurilor sau serviciilor achiziționate în temeiul unui astfel de contract, în cazurile în care bunurile sau serviciile nu se furnizează sau nu sunt, în alte privințe, conforme cu contractul privind furnizarea lor.

(2) În cazurile în care:

(a) pentru a cumpăra bunuri sau a obține servicii, consumatorul încheie un contract de credit cu o persoană, alta decât furnizorul acestora

și

(b) între cel care acordă creditul și furnizorul de bunuri sau servicii există un contract prealabil în conformitate cu care creditul se oferă exclusiv de către cel care acordă creditul pentru clienții furnizorului în cauză în vederea cumpărării de bunuri sau servicii de la respectivul furnizor

și

(c) consumatorul menționat la litera (a) obține creditul în temeiul acelui contract prealabil

și

(d) bunurile sau serviciile reglementate de contractul de credit nu sunt furnizate sau sunt furnizate numai parțial ori nu sunt conforme cu contractul privind furnizarea lor

și

(e) consumatorul a solicitat despăgubiri de la furnizor, dar nu a obținut compensațiile la care este îndreptățit,

consumatorul are dreptul de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul.

Statele membre determină măsura și condițiile în care se poate exercita dreptul la despăgubiri.

[…]”

6. În sfârșit, articolul 14 din Directiva 87/102 prevede:

„(1) Statele membre se asigură că contractele de credit nu derogă, în detrimentul consumatorului, de la dispozițiile legislației interne de punere în aplicare sau corespondente prezentei directive.

(2) De asemenea, statele membre se asigură că dispozițiile pe care le adoptă la punerea în aplicare a prezentei directive nu sunt eludate prin modul în care sunt formulate contractele, în special prin distribuirea sumei creditului în mai multe contracte.”

B — *Reglementarea națională*

7. În dreptul francez, regimul creditului de consum era prevăzut inițial de Legea nr. 78-22 din 10 ianuarie 1978 [3]. Acest regim, anterior Directivei 87/102 și completat ulterior prin Legea nr. 89-421 din 23 iunie 1989 [4], a fost codificat, în ultimul rând, în cartea III titlul I capitolul I din Codul privind protecția consumatorilor (code de la consommation, denumit în continuare „codul”) prevăzut în Legea nr. 93-949 din 26 iulie 1993 [5] și în Decretul nr. 97-298 din 27 martie 1997 [6].

3 — Legea privind informarea și protecția consumatorilor în domeniul anumitor operațiuni de credit (Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs dans le domaine de certaines opérations de crédit) (cunoscută de asemenea drept „Legea Scrivener”, JORF din 11 ianuarie 1978, p. 299).

4 — Legea privind informarea și protecția consumatorilor, precum și privind diverse practici comerciale (Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs ainsi qu'à diverses pratiques commerciales) (JORF din 29 iunie 1989, p. 8047).

5 — Legea de instituire a Codului privind protecția consumatorilor – Partea legislativă (Loi instaurant le code de la consommation – partie législative) (JORF din 27 iulie 1993, p. 10538).

6 — Decretul privitor la Codul privind protecția consumatorilor – Partea de reglementare (Décret relatif au code de la consommation – partie réglementaire) (JORF din 3 aprilie 1997, p. 78).

8. În temeiul articolului L. 311-2 din cod, dispozițiile capitolului I menționat anterior „se aplică oricărei operațiuni de credit, precum și eventualei sale garanții, consimțită în mod obișnuit de persoane fizice sau juridice, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit” [7].

9. În temeiul articolului L. 311-8 din cod, operațiunile de credit prevăzute la articolul L. 311-2 trebuie să se aplice sub forma unei oferte prealabile făcute împrumutatului, care, în temeiul articolului L. 311-10, trebuie să precizeze, printre celelalte elemente ale creditului, „dacă este necesar, rata dobânzii aferentă creditului” (punctul 2) și trebuie să amintească, printre celelalte dispoziții din cod, „dacă este necesar, articolele L. 311-20-L. 311-31 și L. 313-13” (punctul 3) și, în sfârșit, să menționeze „după caz, bunul sau prestarea de servicii finanțată” (punctul 4).

10. În temeiul articolului L. 311-13 din cod, „[o]ferta prealabilă este întocmită conform condițiilor prevăzute la articolele precedente, conform unuia dintre modelele tip stabilite de Comitetul de reglementare în domeniul bancar, după consultarea Consiliului Național al Consumatorilor”. Articolul R. 311-6 din cod prevede, la rândul său, că „[o]ferta prealabilă de împrumut prevăzută la articolul L. 311-8 conține indicațiile care figurează în modelul tip anexat la prezentul cod care corespunde operațiunilor de credit propuse”.

7 — Traducerea este neoficială, la fel ca în cazul tuturor dispozițiilor naționale citate în prezentele concluzii.

11. Articolele L. 311-20-L. 311-28 din cod stabilesc în continuare un regim special cu privire la „creditele cu destinație specială”, caracterizate printr-o anumită interdependență între contractul de credit și contractul de vânzare, care se manifestă fie în stadiul încheierii, fie în stadiul executării acestora.

12. În special, articolul L. 311-20 din cod prevede că, „[î]n cazul în care oferta prealabilă menționează bunul sau prestarea de servicii finanțată, obligațiile împrumutatului nu iau naștere decât de la livrarea bunului sau de la furnizarea prestației”.

13. În plus, articolul L. 311-21 primul paragraf din cod precizează:

„În cazul unei contestații privind executarea contractului principal, tribunalul poate dispune suspendarea executării contractului de credit până la soluționarea litigiului. Acesta este desființat sau anulat de drept în cazul în care contractul în considerarea căruia a fost încheiat este, la rândul său, desființat sau anulat pe cale judiciară”.

14. În sfârșit, articolul L. 311-33 din cod, aplicabil tuturor operațiunilor de credit prevăzute la articolul L. 311-2 sancționează nerespectarea de către cel care acordă

creditul a formalităților prevăzute la articolele L. 311-8-L. 311-13 prin decăderea acestuia din dreptul de a percepe dobânzi, ceea ce are drept consecință limitarea obligației de rambursare care îi revine împrumutatului numai la capital, care trebuie restituit la termenele scadente stabilite.

III — Situația de fapt, întrebările preliminare și procedura

15. Acțiunea principală privește un litigiu între domnul Max Rampion și doamna Marie-Jeanne Godard, căsătorită Rampion (denumiți în continuare „soții Rampion"), pe de o parte, și societățile Franfinance SA (denumită în continuare „Franfinance") și K par K SAS (denumită în continuare „KpK"), pe de altă parte.

16. Potrivit actului sub semnătură privată semnat la 5 septembrie 2003 ca urmare a unei vânzări la domiciliu de către un reprezentant al KpK, soții Rampion au cumpărat de la aceasta din urmă ferestre pentru prețul total de 6 150 de euro, care trebuiau livrate și instalate, potrivit contractului de vânzare, într-un termen de șase-opt săptămâni de la data efectuării măsurătorilor de către tehnicianul specializat. În contractul de vânzare se menționa, în plus, posibilitatea de a obține de la Franfinance un credit pentru finanțarea integrală a bunului cumpărat.

17. În aceeași zi, soții Rampion au încheiat cu Franfinance un contract de facilitate de credit cu descoperire de cont maxim autorizat stabilit la 6 150 de euro, contract din care, deși se putea deduce identitatea furnizorului KpK, nu reieșea totuși tipul de bun sau de serviciu a cărui cumpărare era finanțată.

18. La 27 noiembrie 2003, data stabilită pentru livrarea și instalarea ferestrelor, soții Rampion au constatat că pervazul și cadrul pe care KpK se pregătea să execute instalarea ferestrelor erau infestate cu paraziți. În consecință, la 5 ianuarie 2004, printr-o scrisoare recomandată cu confirmare de primire, soții Rampion au notificat societății KpK faptul că intenționează să desființeze contractul de vânzare.

19. Deoarece nu au primit un răspuns satisfăcător la cererea de rezoluțiune a contractului de furnizare, prin cererile din 29 octombrie și din 2 noiembrie 2004, soții Rampion au chemat în judecată KpK și Franfinance în fața Tribunal d'instance de Saintes (denumit în continuare „Tribunal d'instance"), solicitând declararea nulității contractului respectiv, cu rezoluțiunea subsecventă a contractului de credit sau, în subsidiar, cu rezoluțiunea primului contract pentru neîndeplinirea obligațiilor furnizorului.

20. În ceea ce privește cererea de declarare a nulității contractului de vânzare, soții Rampion, după ce au denunțat caracterul pur potestativ al clauzei privind termenul de

livrare, au susținut că acest contract este nul pentru motivul neindicării precise a termenului de livrare, astfel cum se impune la articolul L. 114-1 din cod.

21. În ceea ce privește cererea de rezoluțiune pentru neexecutarea contractului de vânzare, soții Rampion au invocat nerespectarea de către KpK a „obligației de consiliere” („obligation de conseil”) care îi revenea, deoarece aceasta a omis să efectueze o verificare prealabilă a solidității suportului și să prevadă înlocuirea acestuia.

22. Atât KpK, cât și Franfinance au solicitat instanței respingerea pretențiilor reclamanților, susținând, în esență, că:

— mențiunea „într-un termen de șase-opt săptămâni de la data efectuării măsurătorilor” îndeplinea cerințele prevăzute la articolul L. 114-1 din cod;

— creditul nu era legat contractual de contractul de vânzare a ferestrelor, de vreme ce, chiar ignorând faptul că respectivul contract de credit încheiat în speță constituia o facilitate de credit, aplicarea dispozițiilor codului privitoare la interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare era subordonată, în temeiul articolului L. 311-20 din cod, menționării bunului vândut în oferta prealabilă de credit, mențiune care, cu toate acestea, lipsește în speță.

23. Prin Hotărârea interlocutorie din 1 iunie 2005, Tribunal d’instance a dispus redeschiderea dezbaterilor cu scopul de a primi observațiile părților asupra motivelor invocate din oficiu în această decizie și întemeiate pe dispozițiile articolelor L. 311-8 și următoarele din cod, privitoare la creditul de consum, și pe articolele L. 121-21 și următoarele din același cod, privitoare la vânzările la domiciliu.

24. După ce a primit observațiile părților, Tribunal d’instance, prin Hotărârea din 16 noiembrie 2005 (denumită în continuare „decizia de trimitere”), a considerat că este necesar ca, în scopul soluționării litigiului, să sesizeze Curtea cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

25. În primul rând, Tribunal d’instance a subliniat că:

— în dreptul intern, dispozițiile articolului 11 din Directiva 87/102 sunt transpuse prin articolele L. 311-20 și L. 311-21 din cod;

— potrivit unei părți a doctrinei, când cel care acordă creditul știe că împrumutul este destinat finanțării cumpărării de bunuri sau de servicii, acesta trebuie să prezinte împrumutatului o ofertă de credit care leagă creditul de această achiziționare;

— Cour de cassation (Curtea de casație) a interpretat literal articolul L. 311-20 din cod, subordonând aplicarea normelor de interdependență dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii menționării bunului sau a serviciului finanțat în oferta de credit;

— în speță, deși contractul de credit nu menționează legătura acestuia cu contractul de vânzare, este evident că, în practică, există o legătură între cele două contracte, chiar dacă furnizorul și cel care acordă creditul neagă acest aspect fără a demonstra totuși că soții Rampion au avut intenția să utilizeze împrumutul pentru alte finanțări;

— încheierea unei facilități de credit fără destinație specială în locul unui împrumut personal cu destinație specială ar permite celui care acordă creditul să poată eluda drepturile consumatorului prevăzute la articolele L. 311-20 și următoarele din cod și să evite restricțiile și costurile legate de interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare, precum și să perceapă dobânzi mai mari decât cele care pot fi percepute în cazul unui împrumut personal cu destinație specială, dat fiind că pragul de uzură nu este același.

26. În al doilea rând, Tribunal d'instance a subliniat că:

— dispozițiile articolelor L. 311-20 și următoarele din cod privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii nu au fost invocate de către reclamanți;

— jurisprudența Cour de cassation nu permite instanței să invoce din oficiu un motiv întemeiat pe regimul creditului de consum; într-adevăr, aceasta distinge între dispozițiile de „ordine publică imperative" – adoptate în interesul general și pe care instanța le poate invoca din oficiu – și cele de „ordine publică de protecție" – adoptate în interesul unei categorii de persoane și de care se pot prevala numai persoanele din această categorie – și consideră că regimul creditului de consum este de al doilea tip, în măsura

în care acesta este prevăzut numai în interesul consumatorilor [8];

— cu toate acestea, trebuie să se stabilească dacă jurisprudența Curții [9], care recunoaște competența instanței de a invoca din oficiu motive întemeiate pe dispoziții care decurg din Directiva 93/13/CEE [10], poate, contrar celor reținute de Cour de cassation [11] și în conformitate cu ceea ce sugerează o parte a doctrinei, să se extindă și la alte reglementări privind protecția consumatorului, precum cea privind creditul de consum;

— în acest scop, se impune o analiză preliminară a obiectivelor Directivei 87/102, care să explice dacă, în intenția legiuitorului comunitar, regimul privind creditul de consum a fost prevăzut numai în interesul consumatorilor sau dacă acesta urmărește, de asemenea, finalități mai largi, referitoare la organizarea pieței.

8 — În special, Cass. Civ., 10 iulie 2002, Bul. I, nr. 195, p. 149, care ar arăta că încălcarea obligațiilor stabilite la articolele L. 311-2, L. 311-8 și L. 311-10 din cod, deși de ordine publică, nu poate fi opusă decât la cererea persoanei pe care aceste dispoziții o protejează.

9 — Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (C-240/98-C-244/98, Rec., p. I-4941), și Hotărârea din 21 noiembrie 2002, Cofidis (C-473/00, Rec., p. I-10875).

10 — Directiva Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

11 — Cass. Civ., 23 noiembrie 2004, Bull. I, nr. 287, p. 241.

27. Prin urmare, Tribunal d'instance a suspendat procedura aflată pe rolul său pentru a adresa Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolele 11 și 14 din Directiva 87/102/CEE […] trebuie să fie interpretate în sensul că permit instanței să aplice normele privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de furnizare de bunuri sau de servicii, finanțat cu ajutorul acestui credit, în cazul în care contractul de credit nu menționează bunul finanțat sau a fost încheiat sub forma unei facilități de credit care nu menționează bunul finanțat?

2) Directiva 87/102/CEE […] are o finalitate mai largă decât simpla protecție a consumatorilor, care se extinde la organizarea pieței și permite instanței să aplice din oficiu dispozițiile care decurg din acest fapt?"

28. În temeiul articolului 23 din Statutul Curții de Justiție, Franfinance, guvernele francez, german, spaniol, italian, austriac, precum și Comisia Comunităților Europene, au prezentat observații scrise.

29. În ședința din 8 februarie 2007, reprezentanții Franfinance, ai guvernului francez și ai Comisiei au prezentat observații orale.

IV — Analiză juridică

A — *Cu privire la prima întrebare preliminară*

1. Considerații introductive

30. Mai întâi, observăm că prima întrebare adresată Curții, astfel cum a fost formulată de instanța de trimitere, nu precizează dacă normele privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii pe care judecătorul le-ar aplica, eventual, chiar și în lipsa menționării bunului finanțat în contractul de credit sunt cele prevăzute în directiva însăși sau în dispoziții naționale de punere în aplicare.

31. În acest sens, este important să se sublinieze că, în temeiul jurisprudenței Curții, nu poate fi vorba în speță – care privește un litigiu între particulari – de dispozițiile directivei înseși. Într-adevăr, o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva sa, astfel încât nici chiar o dispoziție clară, precisă și necondiționată a unei directive care tinde să confere drepturi sau să impună obligații particularilor nu poate fi aplicată ca atare în cadrul unui litigiu care are loc exclusiv între particulari [12].

32. În consecință, prima întrebare trebuie să fie înțeleasă, fiind admisibilă numai dacă este înțeleasă în acest mod, în sensul că urmărește să obțină o interpretare a articolelor 11 și 14 din Directiva 87/102, nu în sensul aplicării lor directe în cazul din speță, ci cu scopul de a permite instanței să interpreteze și să aplice dispozițiile de drept intern privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare într-o modalitate conformă cu exigențele impuse prin aceste articole.

33. Într-adevăr, în conformitate cu o jurisprudență constantă, obligația statelor membre, care rezultă dintr-o directivă, de a atinge rezultatul prevăzut de aceasta, precum și îndatorirea acestora, în temeiul articolului 10 CE, de a lua toate măsurile generale sau speciale necesare pentru a asigura îndeplinirea acestei obligații se impun tuturor autorităților statelor membre, inclusiv autorităților jurisdicționale în cadrul competențelor acestora [13]. De aceea, instanța

12 — Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer și alții (C-397/01-C-403/01, Rec., p. I-8835, punctele 108 și 109 și jurisprudența citată).

13 — *Ibidem*, punctul 110.

națională este obligată ca, la aplicarea dreptului intern, să îl interpreteze, în cea mai mare măsură posibilă, în lumina textului și a finalității directivei în cauză pentru a obține rezultatul urmărit de aceasta și, în consecință, pentru a se conforma articolului 249 al treilea paragraf CE [14].

34. Normele de drept intern privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare, evocate în decizia de trimitere, sunt cele prevăzute la articolele L. 11-20 și L. 311-21 din cod. Or, chiar instanța de trimitere arată că aplicarea dispozițiilor menționate, astfel cum au fost interpretate de Cour de cassation, presupune ca bunul sau serviciul finanțat să fie menționat în contractul de credit.

35. Prin urmare, este util să amintim că obligația stabilită în sarcina instanței naționale de a interpreta reglementarea internă în lumina textului și a finalității unei directive este limitată la „măsura posibilă", cu alte cuvinte, această obligație se aplică numai în cazul în care textul reglementării respective este susceptibil de interpretări diferite. Aplicabilitatea unei asemenea obligații nu se extinde, așadar, până la punctul de a impune o interpretare *contra legem* a reglementării interne [15].

36. Cu toate acestea, revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă respectivele dispoziții din cod pot fi interpretate și într-un mod diferit de cel reținut de Cour de cassation, dar nu *contra legem*, și pot fi, în consecință, aplicate într-un caz precum prezenta speță, în care este cert că lipsește menționarea în contractul de credit a bunului finanțat [16].

37. În această privință, este util, pe de altă parte, să amintim că, în opinia Curții, dacă principiul de interpretare conformă a dreptului național privește, în primul rând, dispozițiile interne introduse pentru a transpune directiva în cauză, acesta nu se limitează totuși la analiza dispozițiilor menționate, ci impune ca instanța națională să ia în considerare ansamblul dreptului național pentru a aprecia în ce măsură acesta poate să primească o aplicare care să nu determine un rezultat contrar celui vizat de directivă [17]. În acest sens, dacă dreptul național, prin aplicarea metodelor de interpretare recunoscute de acesta, permite, în anumite împrejurări, să se interpreteze o dispoziție a ordinii juridice interne în așa fel încât să se evite un conflict cu o altă normă de drept intern sau să se reducă în acest scop sfera acestei dispoziții, prin aplicarea acesteia numai în măsura în care este compatibilă cu norma menționată,

14 — *Ibidem*, punctul 113.

15 — A se vedea în acest sens, printre altele, Hotărârea din 17 septembrie 1997, Dorsch Consult (C-54/96, Rec., p. I-4961 punctul 45).

16 — Ne permitem să subliniem, în această privință, că nu s-a făcut nicio referire explicită la menționarea bunului sau a serviciului finanțat în contractul de credit în dispoziția internă privind interdependența care este invocată mai concret în speță, și anume cea care prevede rezoluțiunea sau anularea de drept a contractului de credit în cazul în care contractul în considerarea căruia a fost încheiat este, la rândul său, desființat sau anulat pe cale judiciară (articolul L. 311-21 primul paragraf a doua teză din cod).

17 — Hotărârea Pfeiffer și alții, citată anterior, punctul 115.

instanța are obligația de a utiliza aceleași metode pentru a obține rezultatul urmărit de directivă [18].

2. Cu privire la fond

38. În consecință, cu precizarea că articolele 11 și 14 din Directiva 87/102 nu își pot găsi aplicare directă în speță și că soluția acțiunii principale trebuie să fie căutată în reglementarea națională interpretată, în măsura în care este posibil, într-un mod conform textului și finalității Directivei 87/102, prima întrebare preliminară, admisibilă în vederea unei interpretări conforme cu dreptul național [19], ar putea fi reformulată astfel:

Articolele 11 și 14 din Directiva 87/102 impun ca dispozițiile naționale privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii adoptate pentru a transpune articolul 11 să poată fi aplicate și în lipsa menționării în contractul de credit a bunului sau a serviciului a cărui cumpărare este finanțată?

39. Observațiile scrise depuse de guvernele care au intervenit și de Comisie argumentează, în esență, un răspuns afirmativ la o asemenea întrebare. Aceste părți au subliniat că articolul 11 alineatul (2) din Directiva 87/102 subordonează dreptul consumatorului de a acționa împotriva celui care acordă creditul mai multor condiții, printre care nu figurează menționarea în contractul de credit a bunului sau a serviciului finanțat și că articolul 14 alineatul (2) din aceeași directivă coroborează interpretarea potrivit căreia articolul 11 alineatul (2) nu autorizează statele membre să impună o asemenea condiție, care ar permite eludarea aplicării dispozițiilor referitoare la protecția consumatorului privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare.

40. Franfinance susține un alt punct de vedere. În opinia sa, prima întrebare ridică, în esență, problema aplicabilității la un contract de facilitate de credit, astfel cum este cel din speță [20], a dispozițiilor articolului 11 din Directiva 87/102 privitoare la interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare. Ar trebui să se răspundă negativ la o astfel de întrebare, în măsura în care articolul 11 citat anterior privea, precum articolul 7 din aceeași

18 — *Ibidem*, punctul 116.

19 — Comisia s-a exprimat în acest sens la punctele 18 și 19 din observațiile sale scrise. Pe de altă parte, amintim că, astfel cum Curtea a avut ocazia să precizeze, acesteia îi revine competența de a decide, cu titlu preliminar, cu privire la interpretarea actelor adoptate de instituțiile comunitare, independent de faptul că acestea au sau nu au un efect direct (Hotărârea din 10 iulie 1997, Palmisani, C-261/95, Rec., p. I-4025, punctul 21).

20 — Franfinance subliniază că articolul II-1 din oferta prealabilă de credit subscrisă de soții Rampion arată că aceștia sunt „autorizați să retragă fonduri din contul [lor] FRANFINANCE în limita sumei maxime a descoperitului autorizate pentru finanțarea plății achizițiilor efectuate [de aceștia] la [KpK] sau la societățile afiliate acesteia”.

directivă [21], numai creditele cu destinaţie specială, şi anume pe cele în care consumatorul efectuează o singură achiziţie finanţată printr-un credit; această ipoteză trebuie considerată distinctă de cea în care, *cu ocazia* unei achiziţionări, consumatorul obţine, în realitate, un credit care poate fi reînnoit ce îi va permite să facă şi alte achiziţii de la furnizor sau de la alţi operatori afiliaţi acestuia (facilitate de credit accesorie unei pluralităţi de achiziţii). Utilizarea la singular, la articolul 11 alineatul (2) litera (d), a expresiei „contractul privind furnizarea lor" ar fi simptomatică întrucât, potrivit acestui articol, nu ar putea exista un credit cu destinaţie specială, supus dispoziţiilor din articolul citat, decât atunci când creditul serveşte la finanţarea unui singur contract de vânzare.

41. Lipsa menţionării bunului sau a serviciului finanţat într-un contract de facilitate de credit precum cel din speţă ar fi absolut conformă cu natura acestui contract, care ar corespunde unei alegeri precise şi unei nevoi precise a consumatorului, care ar putea reutiliza creditul în limitele sumelor pe care le va rambursa. În consecinţă, ar fi vorba, astfel cum reiese, de altfel, din articolul II privind condiţiile care figurează pe verso în oferta prealabilă de credit, de o facilitate de credit *în cont curent.*

21 — Articolul 7 din Directiva 87/102 prevede următoarele: „În cazul creditelor acordate pentru cumpărarea de bunuri, statele membre stabilesc condiţiile în care se poate reintra în posesia acelor bunuri, în special în cazul în care consumatorul nu şi-a dat consimţământul. De asemenea, statele membre se asigură că, în cazurile în care creditorul reintră în posesia bunurilor, decontarea dintre părţi se efectuează astfel încât să se garanteze că reintrarea în posesie nu duce la nicio îmbogăţire nejustificată".

42. De altfel, Franfinance adaugă faptul că, în dreptul francez, menţionarea bunului sau a serviciului finanţat în contractul de credit este o condiţie pentru a putea califica respectivul credit ca fiind cu destinaţie specială şi pentru a putea aplica acestuia normele privind interdependenţa prevăzute la articolele L. 311-20 şi L. 311-21. Ar fi vorba de o condiţie stabilită de legiuitorul naţional în exercitarea facultăţii care îi este conferită prin articolul 11 alineatul (2) al doilea paragraf din Directiva 87/102 de a stabili în special „condiţiile în care" poate fi exercitat dreptul consumatorului de a acţiona împotriva creditorului, condiţii care ar putea fi cenzurate de Curte numai dacă acestea ar putea să lipsească de conţinut dispoziţiile directivei, ceea ce nu s-ar întâmpla, cu toate acestea, în cazul condiţiei în cauză.

43. Pentru a răspunde la prima întrebare, considerăm oportun să analizăm, în primul rând, problema referitoare la calificarea contractului de credit încheiat de soţii Rampion şi pe cea referitoare la semnificaţia articolului 14 din Directiva 87/102, apoi problema referitoare la domeniul de aplicare al articolului 11 din aceeaşi directivă şi, în sfârşit, interpretarea pe care trebuie să o dăm prevederilor articolului 11 prin raportare la cerinţa evocată referitoare la menţionarea bunului sau a serviciului finanţat în contractul de credit.

a) Natura contractului de credit în cauză și articolul 14 din Directiva 87/102

44. Franfinance insistă asupra faptului că a încheiat cu soții Rampion un contract care nu se referă la un credit cu destinație specială, ci la o facilitate de credit, că acesta corespunde unuia dintre modelele tip de contract prevăzute la articolele L. 313-13 și R. 311-6 din cod și că nu este supus normelor privind interdependența prevăzute la articolele L. 311-20 și L. 311-21 din cod.

45. În decizia de trimitere, Tribunal d'instance subliniază că KpK și Franfinance se prevalează de forma contractului de credit și de dispozițiile articolului L. 311-20 pentru a înlătura orice legătură între contractul de credit și contractul de vânzare încheiate în speță. Cu toate acestea, instanța de trimitere subliniază, drept dovadă a existenței unei legături evidente între cele două contracte, că respectivul contract a fost încheiat în aceeași zi cu contractul de vânzare, pentru un plafon egal cu prețul de vânzare și pentru o utilizare a cuantumului soldului creditului, după deducerea avansului din prețul de vânzare, numai după plata acestui avans, că oferta de credit menționează identitatea furnizorului și că, în contractul de vânzare, se precizează că Franfinance va preleva din contul bancar al soților Rampion, pentru a vira către KpK, avansul de 10 % din cuantumul achiziționării. Instanța de trimitere observă de asemenea că pârâtele nu demonstrează că reclamanții ar fi avut intenția să utilizeze creditul pentru alte finanțări, odată ce capitalul împrumutat ar fi fost reconstituit, cel puțin parțial, ca efect al rambursării. În plus, instanța de trimitere precizează că forma dată contractului de credit îi permite să eludeze, în detrimentul consumatorului, aplicarea dispozițiilor din cod privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare și permite aplicarea unei rate mai mari a dobânzii.

46. Mai multe guverne intervenient subliniază că împrejurările cazului concret evocate la punctul precedent demonstrează existența unei legături evidente între cele două contracte încheiate de soții Rampion, în pofida lipsei menționării bunului sau a serviciului finanțat în contractul de credit.

47. Observațiile citate anterior ne conduc la concluzia că nu revine Curții sarcina de a efectua calificarea corectă a contractului de credit în cauză. Această calificare este de competența instanței naționale și va fi efectuată de aceasta în temeiul normelor relevante de drept național, inclusiv al celor privind competențele instanței. Dispozițiile menționate vor fi interpretate de instanța națională, în temeiul obligațiilor care îi revin potrivit articolelor 10 CE și 249 CE, în conformitate cu rezultatul prevăzut la articolul 14 din Directiva 87/102, și anume cel de a evita derogarea, în detrimentul consumatorilor, de la dispozițiile de drept intern care transpun directiva sau de la dispozițiile care corespund

acesteia [alineatul (1)] sau eludarea acestora prin intermediul clauzelor sau al formelor contractuale particulare [alineatul (2)].

48. În special dispozițiile naționale privind competențele instanței trebuie interpretate, în măsura în care este posibil, în sensul că acestea permit instanței să recalifice, în temeiul substanței contractului și al scopului real urmărit de cocontractanți, o facilitate de credit drept credit cu destinație specială în sensul aplicării dispozițiilor privind protecția consumatorilor prevăzute în cod. De altfel, însăși Franfinance, în observațiile scrise, și guvernul francez, în cadrul ședinței, s-au referit la decizii recente pronunțate de Cour de cassation care ar fi recunoscut competența instanței naționale de a recalifica drept credit cu destinație specială un contract de credit prezentat de părți sub o formă diferită. În plus, observăm că însuși textul primei întrebări preliminare, astfel cum a fost formulată în decizia de trimitere, lasă loc interpretării în sensul că Tribunal d'instance nu exclude posibilitatea de a da contractului de credit în cauză o altă calificare decât aceea de facilitate de credit. Caracterul aparent redundant al dublei ipoteze din partea finală a întrebării („în cazul în care contractul de credit nu menționează bunul finanțat sau a fost încheiat sub forma unei facilități de credit care nu menționează bunul finanțat") poate fi explicat tocmai din această perspectivă.

49. Articolul 14 din Directiva 87/102 are ca scop să oblige statele membre să adopte măsuri împotriva *comportamentelor contractuale ale particularilor* de natură să neutralizeze rezultatele urmărite de directivă, și anume măsuri care, pe de o parte, conferă un caracter imperativ dispozițiilor interne care pun în aplicare sau care corespund celorlalte dispoziții ale directivei [alineatul (1)] și, pe de altă parte, care garantează neeludarea acestor dispoziții interne prin intermediul unor proceduri frauduloase în etapa redactării contractelor [alineatul (2)]. Prin urmare, obiectivul articolului menționat este de a asigura aplicarea efectivă a acestor dispoziții interne, dar considerăm în schimb că acest articol este lipsit de relevanță în scopul reconstituirii conținutului pe care aceste dispoziții trebuie să le aibă în temeiul celorlalte dispoziții ale directivei, conținut care depinde numai de interpretarea acestora din urmă.

50. În consecință, considerăm că articolul 14 nu se opune ca statele membre să subordoneze dreptul consumatorului de a acționa împotriva celui care acordă creditul în cazul neîndeplinirii obligațiilor de către furnizor condiției ca bunul sau serviciul finanțat să fie menționat în contractul de credit. În opinia noastră, articolul 14 este lipsit de pertinență pentru a stabili dacă statele membre au sau nu au dreptul de a subordona aplicarea unor norme de interdependență între contractul de credit și contractul de vânzare unei astfel de mențiuni; acest aspect poate fi stabilit, în schimb, numai în temeiul articolului 11 din Directiva 87/102.

b) Contractul de credit în cauză intră în domeniul de aplicare al articolului 11 din Directiva 87/102?

51. În ipoteza în care instanța de trimitere ar considera că, astfel cum susține Franfinance, contractul de credit *în cauză* nu ar trebui să fie recalificat drept credit cu destinație specială, ci ar constitui o adevărată *facilitate* de credit în cont curent, trebuie să se verifice dacă este întemeiată observația Franfinance, potrivit căreia articolul 11 din directivă nu ar fi incident în măsura în care acesta nu privește acest tip de contract.

52. Dacă facem un pas înapoi, observăm, la fel cum procedează și Comisia, că definiția „contractului de credit" în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (c) din Directiva 87/102 este suficient de largă pentru a cuprinde, cu siguranță, o facilitate de credit în cont curent.

53. În plus, potrivit anexei I la directivă, care conține o listă de condiții pe care, în temeiul articolului 4 alineatul (3) din directivă, statele membre le pot impune pentru a fi incluse în contractul scris „[c]ontractele de credit pentru finanțarea furnizării anumitor bunuri sau servicii" (punctul 1 din anexă) reprezintă numai unul dintre tipurile de contract de credit supuse dispozițiilor directivei, alături de „[c]ontractele de credit efectuate prin cărți de credit" (punctul 2), de „[c]ontractele de credit sub formă de credit cash, care nu sunt prevăzute la nici un alt punct din prezenta directivă" (punctul 3), și de „[a]lte contracte de credit reglementate de prezenta directivă" (punctul 4) [22].

54. În consecință, o facilitate de credit în cont curent, prin natura sa, nu este exclusă din domeniul de aplicare al Directivei 87/102.

55. În schimb, trebuie să subliniem că, printre creditele care, în temeiul articolului 2 alineatul (1) din directivă, sunt excluse din domeniul de aplicare al acesteia, litera (e) prevede, sub rezerva totuși a aplicării dispozițiilor articolului 6 [23] cu privire la acesta, „creditul sub formă de avansuri în cont curent, acordat de o instituție de credit sau financiară, altul decât cel acordat pentru conturile de cărți de credit", sau, pentru a utiliza termenii echivalenți prevăzuți la articolul 6 citat anterior, „creditul sub forma unui avans în cont curent, diferit de conturile de cărți de credit".

22 — Nu din întâmplare anexa în cauză prevede numai la punctul 1, și anume numai pentru „[c]ontractele de credit pentru finanțarea furnizării anumitor bunuri sau servicii", „descrierea bunurilor sau a serviciilor care fac obiectul contractului" ca element care poate fi considerat esențial.

23 — Articolul 6 stabilește, pentru acest tip de contracte, obligații de informare în sarcina instituției de credit sau a instituției financiare și în favoarea consumatorului.

56. Pornind de la dosarul cauzei, nu este ușor să stabilim dacă acest cont curent deschis de Franfinance în favoarea soților Rampion era sau nu era legat de o carte de credit. Este vorba, în orice caz, de o constatare care trebuie făcută de Tribunal d'instance. Acesta, considerând la pagina 5 din decizia de trimitere că modelul tip de contract utilizat în speță de Franfinance este cel al „ofertei prealabile de facilitate de credit accesorie unor contracte de vânzare care poate fi utilizată în fracțiuni *și poate fi însoțită de o carte de credit*" [24], pare să rețină că respectivul cont era efectiv legat de o carte de credit.

57. În acest moment, trebuie să ne întrebăm, făcând abstracție de problematica privind existența sau inexistența unei cărți de credit legate de contul curent deschis de Franfinance pentru soții Rampion, dacă articolul 11 din Directiva 87/102 poate fi aplicat [25] facilităților de credit în cont curent.

58. Niciun element din textul acestui articol nu pare să pledeze în sens contrar. Referirea făcută de Franfinance la termenii „contractul privind furnizarea lor", utilizați la alineatul (2) litera (d), este complet lipsită de relevanță. Acești termeni nu implică în niciun caz, ca o condiție de aplicare a normei prevăzute la alineatul (2), faptul că ar fi finanțat un singur contract de vânzare prin contractul de credit. Termenul „privind" nu leagă din punct de vedere gramatical „contractul" de „contractul de credit", ci „[de] bunurile sau [de] serviciile reglementate de" acesta din urmă. Pe de altă parte, expresia „bunurile sau serviciile reglementate de contractul de credit", care figurează la aceeași literă (d), nu trebuie să fie interpretată neapărat în sensul că implică o descriere a respectivelor bunuri sau servicii în contractul de credit, ci poate și trebuie, în opinia noastră, să fie interpretată în sensul de „bunuri sau servicii a căror achiziționare este finanțată prin contractul de credit". În plus, observăm că articolul 11 alineatul (2) litera (a), în măsura în care se referă la un contract de credit încheiat „pentru a cumpăra bunuri sau pentru a obține servicii", pare să includă de asemenea contracte de credit încheiate pentru a cumpăra mai multe bunuri sau pentru a obține mai multe servicii.

59. Dincolo de elementele textuale, nu se poate afirma că nu ar fi justificată protecția consumatorilor în termeni de interdependență între contractul de credit și contractul de vânzare în cazul în care contractul de credit ar fi reprezentat de o facilitate de credit în cont curent.

60. În conformitate cu al douăzeci și unulea considerent al Directivei 87/102, care explică motivul ce stă la baza introducerii regimului prevăzut la articolul 11, „în ceea ce privește bunurile sau serviciile pentru care consumatorul a încheiat contract de cumpărare pe credit, consumatorul ar trebui, cel puțin în condițiile indicate mai jos, să aibă drepturi față de cel care acordă creditul, aceste

24 — Modelul tip nr. 6 anexat la cod, în versiunea în vigoare la data faptelor; sublinierea noastră.

25 — Este inutil să precizăm că nu sugerăm că ar fi vorba aici despre o aplicare directă.

drepturi fiind suplimentare față de drepturile sale contractuale normale față de creditor și față de furnizorul de bunuri sau de servicii". În temeiul aceluiași considerent, „condițiile menționate anterior sunt cele în care între cel care acordă creditul și furnizorul de bunuri sau de servicii există un acord prealabil prin care creditul este pus la dispoziție de către creditor exclusiv pentru consumatorii acelui furnizor, pentru a-i permite consumatorului să cumpere bunurile sau serviciile de la acesta din urmă".

61. În consecință, este vorba de o protecție suplimentară a consumatorului față de cel care acordă împrumutul, care ar fi o persoană alta decât furnizorul [articolul 11 alineatul (2) litera (a)], în situația în care „bunurile sau serviciile reglementate de contractul de credit nu sunt furnizate sau sunt furnizate numai parțial ori nu sunt conforme cu contractul privind furnizarea lor" [articolul 11 alineatul (2) litera (d)], protecție care trebuie să intervină „cel puțin" în cazul în care între furnizor și cel care acordă creditul există un contract prealabil care are obiectul descris și în temeiul căruia consumatorul a obținut creditul [articolul 11 alineatul (2) literele (b) și (c)], sub rezerva că respectiva protecție intervine numai după ce „consumatorul a solicitat despăgubiri de la furnizor, dar nu a obținut compensațiile la care este îndreptățit" [articolul 11 alineatul (2) litera (e)].

62. O astfel de protecție suplimentară a consumatorului în cazul neîndeplinirii obligațiilor de către furnizor, reprezentată de dreptul de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul, trebuie să compenseze reducerea gradului de protecție a consumatorilor (în raport cu ipoteza creditului acordat direct de către furnizor), care, altfel, ar rezulta din această „dedublare" a părții adverse inerentă cumpărării de bunuri sau de servicii printr-un credit acordat de către o persoană alta decât furnizorul; această dedublare ar pune consumatorul în imposibilitatea de a invoca neexecutarea furnizării pentru a se sustrage de la rambursarea creditului.

63. Or, este evident că riscurile de reducere a gradului de protecție a consumatorilor pe care articolul 11 urmărește să le evite există și în ipoteza în care creditul ar putea fi utilizat nu doar pentru o singură achiziționare, ci pentru mai multe.

64. În consecință, considerăm că nu există motive pentru a considera că o facilitate de credit în cont curent destinată finanțării unei serii nedeterminate de achiziționări de bunuri sau de servicii ar fi exclusă, prin natura sa, din domeniul de aplicare al articolului 11 din Directiva 87/102.

65. Pe de altă parte, aceasta nu înseamnă că protecția care trebuie să fie oferită consumatorului în temeiul acestui articol nu poate să aibă forme diferite pentru a putea ține cont de particularitățile unui astfel de credit în raport cu un credit acordat pentru o singură achiziție.

66. De altfel, articolul 11 alineatul (2) este astfel structurat încât să permită statelor membre să stabilească o reglementare protectoare adaptată caracteristicilor fiecărui tip de contract de credit. Într-adevăr, articolul 11 alineatul (2) nu precizează în ce ar trebui să constea respectiva protecţie suplimentară a consumatorului, şi anume care ar fi, cu exactitate, obiectul „dreptului de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul" care trebuie să fie recunoscut consumatorului. Această precizare trebuie efectuată de statele membre care sunt autorizate, conform celui de al doilea paragraf, să determine „măsura şi condiţiile în care se poate exercita dreptul la despăgubiri" [26].

67. În această privinţă, pot fi luate în considerare diverse forme de protecţie: menţionăm, de exemplu, opozabilitatea faţă de cel care acordă creditul a excepţiei de neexecutare a contractului de către furnizor cu scopul de a evita sau de a suspenda rambursarea creditului, cererea de reducere a creditului sau de rezoluţiune a contractului de credit, cu restituirea de către cel care acordă creditul a rambursărilor deja efectuate, cererea de executare corectă, pe cheltuiala celui care acordă creditul, a contractului de vânzare, dacă acesta are ca obiect lucruri fungibile, chiar şi cererea de reparare, de către cel care acordă creditul, a prejudiciilor care decurg din neexecutarea contractului de către furnizor [27]. În Franţa, articolele L. 311-20 şi L. 311-21 din cod prevăd: obligaţiile împrumutatului nu produc efecte decât din momentul livrării bunului sau de la furnizarea serviciului, ceea ce pare să semnifice, în practică, opozabilitatea faţă de cel care acordă creditul a excepţiei de neexecutare atunci când aceasta din urmă constă în lipsa livrării sau a furnizării; suspendarea judiciară a executării contractului de credit în cazul unor contestaţii privitoare la executarea contractului de vânzare şi rezoluţiunea sau anularea de drept a primului dintre aceste contracte în caz de rezoluţiune sau de anulare judiciară a celui de al doilea.

68. Este posibil să ne imaginăm că, faţă de neexecutarea obligaţiilor de către furnizor cu privire la unul dintre diversele bunuri sau servicii pe care consumatorul le cumpără succesiv prin credit prevalându-se de o *adevărată* facilitate de credit în cont curent, remediul acordat consumatorului împotriva celui care acordă creditul poate consta în opozabilitatea respectivei neexecutări cu scopul de a se sustrage temporar sau definitiv de la obligaţiile care, în cadrul contractului de credit, decurg pentru consumator din

26 — Pe de altă parte, problema de a stabili dacă articolul 11 alineatul (2) din Directiva 87/102 este suficient de precis şi necondiţionat în ceea ce priveşte natura drepturilor care trebuie conferite consumatorului depăşeşte aspectele puse în discuţie prin cererea de pronunţare a unei hotărâri preliminare formulată de Tribunal d'instance şi, prin urmare, nu o vom aborda în acest context. A se vedea în această privinţă, într-un sens afirmativ, Concluziile avocatului general Lenz prezentate la 7 decembrie 1995 în cauza El Corte Inglés în care a fost pronunţată Hotărârea din 7 martie 1996 (C-192/94, Rec., p. I-1281 punctele 11-13), care deduce din articolul 11 din Directiva 87/102 „anumite drepturi minime în exercitarea dreptului său la despăgubiri" care trebuie conferite consumatorului.

27 — Legislaţia naţională care extinde cel mai mult sfera protecţiei consumatorului faţă de cel care acordă împrumutul pare să fie cea în vigoare în Regatul Unit. Într-adevăr, potrivit Secţiunii 75 din Legea privind creditul de consum (Consumer Credit Act) din 1974, pentru un credit căruia i se aplică această lege şi acordat consumatorului în temeiul unui contract prealabil între cel care acordă creditul şi furnizor, în caz de înşelăciune („misrepresentation") sau de neexecutare din partea furnizorului, consumatorul dispune împotriva celui care acordă creditul de o acţiune analogă („a like claim") celei de care dispune împotriva furnizorului. Este vorba de o răspundere solidară („joint and several liability") între cel care acordă creditul şi furnizor (în consecinţă, fără obligaţia consumatorului de a se îndrepta mai întâi împotriva furnizorului), care ar cuprinde chiar şi răspunderea pentru prejudiciile care decurg din neexecutarea obligaţiilor furnizorului.

această *vânzare determinată,* fără ca acesta să aibă, în același timp, dreptul de a solicita rezoluțiunea *în totalitate* a acestui contract.

69. Prin urmare, odată stabilit că un contract de facilitate de credit în cont curent, care intră în sfera de aplicare a Directivei 87/102, este subordonat de asemenea dispozițiilor articolului 11 din aceasta, îi va reveni instanței de trimitere, dacă aceasta consideră că trebuie să califice astfel contractul de credit încheiat de soții Rampion în speță, obligația de a aprecia în ce măsură dispozițiile din dreptul național care urmăresc punerea în aplicare sau care corespund articolului menționat pot fi aplicate de asemenea unui astfel de contract [28], astfel încât să nu se ajungă la un rezultat contrar celui prevăzut de directivă.

c) Interpretarea dispozițiilor articolului 11 din Directiva 87/102 și cerința menționării bunului sau a serviciului finanțat în contractul de credit

70. În prezent, trebuie să se examineze dacă articolul 11 citat anterior permite ca o dispoziție națională de transpunere a directivei să subordoneze recunoașterea dreptului consumatorului de a cere despăgubiri de la cel care acordă creditul condiției ca bunul sau serviciul finanțat să fie menționat în contractul de credit.

71. În această privință, ne raliem poziției adoptate de Comisie și de guvernele interveniente: o astfel de condiție nu este compatibilă cu articolul 11. Contrar celor susținute de Franfinance, articolul 11 alineatul (2) al doilea paragraf nu permite introducerea unei astfel de condiții. Această dispoziție, care deleagă statelor membre atribuția de a stabili nu numai „măsura", ci și „condițiile" în care se poate „exercita" dreptul la despăgubiri, nu urmărește, în mod evident, să pună în discuție condițiile de naștere a acestui drept, pe care articolul 11 alineatul (2) primul paragraf le stabilește în mod exhaustiv; în schimb, aceasta abilitează statele membre să precizeze modalitățile procedurale de exercitare a dreptului [29].

72. În consecință, articolul 11 din directivă trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care un consumator obține de la o persoană, alta decât furnizorul, un credit pentru cumpărarea de bunuri sau de servicii, în temeiul unui acord prealabil între această persoană și furnizor, care are caracteristicile prevăzute la articolul 11 alineatul (2) litera (b), consumatorul, în cazul neexecutării obligației de furnizare sau în cazul unei furnizări parțiale ori neconforme a bunului sau a serviciului cumpărat prin credit, are dreptul de a cere despăgubiri de la cel care

28 — Avem în vedere, de exemplu, o aplicare, prin analogie, a articolelor L. 311-20 și L. 311-21, prevăzute numai pentru „creditele cu destinație specială".

29 — În opinia noastră, aceste modalități pot să includă de asemenea menționarea condiției prevăzute la articolul 11 alineatul (2) litera (e) din directivă, și anume inițiativa prealabilă a consumatorului îndreptată împotriva furnizorului care nu și-a îndeplinit obligațiile înainte ca acesta să poată solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul; dacă este suficient, de exemplu, un act de punere în întârziere rămas fără răspuns ori dacă este necesară exercitarea fără rezultat a unei acțiuni judiciare.

acordă creditul, după ce a acționat fără rezultat împotriva furnizorului, independent de faptul că respectivul bun sau serviciu este menționat în contractul de credit.

73. În mod firesc, revine instanței de trimitere obligația de a verifica în ce măsură dispozițiile relevante din dreptul național pot fi aplicate astfel încât să nu se producă un rezultat contrar celui prevăzut la articolul 11 din directivă, interpretat în acest mod.

74. În sfârșit, ni se pare util să precizăm, având în vedere referirile făcute atât de instanța de trimitere, cât și de mai multe guverne intervenient, la existența în speță a unei legături evidente între contractul de credit și contractul de vânzare, că articolul 11 nu subordonează unei astfel de împrejurări existența dreptului consumatorului de a cere despăgubiri de la cel care acordă creditul în caz de neexecutare din partea furnizorului. Ceea ce impune acest articol este ca dreptul respectiv să îi fie conferit consumatorului, cel puțin în situația în care între cel care acordă creditul și furnizor există un contract prealabil conform căruia creditul se oferă exclusiv de către cel care acordă creditul consumatorilor acestui furnizor în vederea cumpărării de bunuri sau de servicii de la respectivul furnizor și în situația în care consumatorul obține creditul în temeiul unui astfel de contract [al douăzeci și unulea considerent al directivei și articolul 11 alineatul (2) literele (b) și (c) din aceasta].

75. În consecință, sugerăm Curții să răspundă la prima întrebare preliminară adresată de Tribunal d'instance, după cum urmează:

„Articolul 11 din Directiva 87/102 impune ca normele naționale referitoare la interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii care transpun acest articol ori care corespund articolului menționat să poată fi aplicate, chiar în lipsa menționării în contractul de credit a bunurilor sau a serviciilor a căror cumpărare este finanțată."

B — *Cu privire la a doua întrebare preliminară*

1. Considerații introductive și cu privire la admisibilitate

76. Rezultă în mod clar din decizia de trimitere că Tribunal d'instance se întreabă dacă este posibil să aplice din oficiu nu dispozițiile Directivei 87/102 (care, astfel cum am amintit mai sus, nu pot fi aplicate direct în cadrul unui litigiu între particulari), ci dispozițiile *de drept intern* de punere în aplicare sau corespondente celor din directiva citată.

77. Cu toate că instanța de trimitere, în partea referitoare la situația de fapt, amintește că, în cursul litigiului *a quo*, prin Hotărârea interlocutorie din 1 iunie 2005, Tribunal d'instance a invocat din oficiu motive întemeiate pe articole din cod referitoare la vânzarea la domiciliu și pe articolul L. 311-10 din cod, în măsura în care acesta impune menționarea în contractul de credit a dispozițiilor privind interdependența prevăzute la articolele L. 311-20 și următoarele din cod, aceeași decizie de trimitere, în partea de motive consacrată celei de a doua întrebări preliminare, ia în considerare, în schimb, numai eventuala aplicare din oficiu a acestor din urmă dispoziții care ar transpune în dreptul intern articolele 11 și 14 din directivă [30].

78. În consecință, în pofida formulării extinse a acesteia, a doua întrebare preliminară trebuie să fie interpretată, în opinia noastră, în lumina motivării deciziei de trimitere, ca referindu-se la aplicabilitatea din oficiu de către instanța națională a dispozițiilor privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare prevăzute la articolele L. 311-20 și următoarele din cod, în măsura în care acestea transpun articolul 11 din Directiva 87/102.

79. Instanța de trimitere amintește că pot fi invocate din oficiu de către instanță, în temeiul normelor procedurale din dreptul său intern, astfel cum au fost interpretate de Cour de cassation, numai normele de „ordine publică imperative", adoptate în interesul general, nu și normele de „ordine publică de protecție", adoptate în interesul unei categorii de persoane. Instanța de trimitere arată că jurisprudența Cour de cassation, în măsura în care aceasta apreciază că regimul creditului de consum ar fi fost stabilit numai în interesul consumatorului și nu ar intra în sfera ordinii publice imperative, se opune aplicării din oficiu a dispozițiilor articolelor L. 311-20 și următoarele din cod.

80. Pentru a verifica temeinicia acestei abordări a Cour de cassation, instanța de trimitere a solicitat Curții să precizeze dacă Directiva 87/102 urmărește, în schimb, finalități mai largi decât simpla protecție a consumatorului, și anume cele referitoare la organizarea pieței creditului de consum. Instanța de trimitere pare să considere că, în caz afirmativ, aceasta ar fi îndreptățită să aplice din oficiu dispozițiile articolelor L. 311-20 și următoarele din cod ca fiind norme de ordine publică imperative.

81. Prin urmare, se pare că instanța de trimitere solicită Curții clarificarea finalităților Directivei 87/102 numai în vederea aplicării unor noțiuni și a unor norme de *drept procesual intern* care ar putea să o determine să aplice din oficiu normele prevăzute la

30 — A doua întrebare preliminară ar fi, în rest, lipsită de relevanță în vederea soluționării litigiului *a quo* dacă aceasta ar fi analizată în raport cu o eventuală punere în aplicare din oficiu, avută în vedere de instanța de trimitere în Hotărârea interlocutorie din 1 iunie 2005, a unor dispoziții din cod cu privire la vânzarea la domiciliu – *care nu pun în aplicare Directiva 87/102,* ci Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO L 372, p. 31, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 188) – sau a articolului L. 311-10 punctul 3 din cod, care prevede menționarea în contractul de credit a normelor privind interdependența prevăzute la articolele L. 311-20 și următoarele, *fără ca o astfel de menționare să fie totuși cerută de Directiva 87/102.*

articolele L. 311-20 și L. 311-21 din cod. Din această perspectivă, ar fi vorba, în consecință, de o aplicare din oficiu a acestor norme, efectuată în conformitate cu dreptul intern, și nu în temeiul dreptului comunitar.

82. Acestea fiind arătate, considerăm totuși că întrebarea preliminară examinată în prezent trebuie să fie analizată de către Curte dintr-o perspectivă mai vastă, și anume în așa fel încât să indice instanței de trimitere în ce măsură ar fi autorizată, eventual, aplicarea din oficiu a normelor menționate din cod, în temeiul dreptului comunitar însuși, dincolo de aplicarea noțiunilor și a normelor de drept procesual intern menționate anterior, efectuată în lumina finalităților urmărite de Directiva 87/102.

83. Cu toate acestea, Franfinance contestă admisibilitatea celei de a doua întrebări preliminare, subliniind inutilitatea sa pentru soluționarea acțiunii principale. Aceasta subliniază că, în mod contrar celor indicate în decizia de trimitere, soții Rampion au ridicat în acțiunea lor în mod expres problema interdependenței dintre contractul de credit și contractul de vânzare pe care le-au încheiat, în special solicitând instanței sesizate să declare rezoluțiunea primului contract „ca efect" al pronunțării nulității celui de al doilea. În consecință, nu ar fi necesar să se aplice din oficiu dispoziții care au fost invocate de reclamanți.

84. În acest sens, subliniem că reiese din dosarul cauzei că soții Rampion au solicitat rezoluțiunea judiciară a contractului de credit încheiat cu Franfinance „ca efect" al pronunțării nulității contractului de vânzare încheiat cu KpK, care a reprezentat pretenția principală în cadrul acțiunii acestora. Cu toate acestea, nu reiese că aceștia au invocat în mod explicit, în susținerea cererii de rezoluțiune a contractului de credit, articolele L. 311-20 și L. 311-21 din cod. Cu toate că nu ni se pare nerezonabil să se rețină, astfel cum procedează, în esență, Franfinance, că aceste articole pot fi considerate invocate de către soții Rampion cel puțin implicit, observăm totuși că instanța de trimitere pare să fie de altă părere și că revine acestei instanțe, și nu Curții, obligația de a se pronunța asupra acestui aspect, fiind vorba exclusiv de o chestiune de drept procesual național. Mai mult, se pare că soții Rampion nu au solicitat rezoluțiunea judiciară a contractului de credit tot ca efect al rezoluțiunii judiciare a contractului de vânzare solicitate în subsidiar.

85. În consecință, nu este evident că, astfel cum susține Franfinance, interpretarea dreptului comunitar solicitată prin a doua întrebare preliminară nu ar avea legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale ori că problema ridicată ar fi de natură ipotetică. Considerăm că admisibilitatea respectivei întrebări nu poate fi, așadar, pusă la îndoială.

2. Cu privire la fond

86. Cu privire la finalitățile urmărite de legiuitorul comunitar prin adoptarea Directivei 87/102, din considerentele acesteia reiese că această directivă a urmărit să înlăture diferențele dintre legislațiile statelor membre în domeniul creditului de consum, având dublul obiectiv de a asigura crearea unei piețe comune a creditului de consum (al treilea și al cincilea considerent) și protecția consumatorilor, care obțin un astfel de credit (al șaselea, al șaptelea și al nouălea considerent) [31]. Comisia și guvernele francez, italian și spaniol menționează acest aspect în observațiile lor scrise cu privire la a doua întrebare preliminară.

87. În special, cu privire la primul obiectiv, în considerentele directivei se subliniază că „aceste diferențe [între legislații] pot duce la denaturări ale concurenței între cei care acordă credite pe piața comună" (al doilea considerent), că acestea „limitează posibilitățile de care dispune consumatorul de a obține credite în alte state membre" și că „afectează volumul și natura creditelor angajate, precum și cumpărarea de bunuri și servicii" (al treilea considerent), în consecință, „influențând liber circulația a bunurilor și serviciilor care pot fi obținute pe credit" și „afectând în mod direct funcționarea pieței comune" (al patrulea considerent), în timp ce „instituirea unei piețe comune a creditului de consum ar aduce beneficii atât consumatorilor, cât și celor care acordă credite, producătorilor, comercianților cu ridicata și cu amănuntul și furnizorilor de servicii" (al cincilea considerent).

88. Prin urmare, fără nicio îndoială, armonizarea reglementărilor naționale în materie de credit de consum urmărită prin Directiva 87/102 nu este destinată doar garantării unui nivel minim de protecție a consumatorilor în fiecare stat membru, ci și, în primul rând, să promoveze, în ceea ce privește creditul de consum, crearea unor condiții de concurență mai omogene pe teritoriul Comunității, prin eliminarea principalelor cauze normative care împiedică sau care denaturează funcționarea normală a concurenței între cei care acordă credite, cu beneficii privind eficiența economică atât pe piața creditului de consum, cât și pe piețele bunurilor și serviciilor care pot fi finanțate prin credit.

89. Prin urmare, rezultă că nu putem fi de acord cu interpretarea potrivit căreia dispozițiile Directivei 87/102 și, în consecință, dispozițiile naționale care le transpun sunt stabilite exclusiv în perspectiva protecției consumatorilor. Acestea fiind arătate, îi revine, în orice caz, instanței de trimitere, și nu Curții, sarcina de a aprecia dacă, prin raportare la finalitățile precizate

31 — Hotărârea din 23 martie 2000, Berliner Kindl Brauerei (C-208/98, Rec., p. I-1741 punctul 20), și Hotărârea din 4 martie 2004, Cofinoga (C-264/02, Rec., p. I-2157 punctul 25).

ale Directivei 87/102, normele naţionale care o transpun, printre care articolele L. 311-20 şi L. 311-21 din cod, ar trebui să fie (astfel cum ni se pare probabil) calificate ca fiind de „ordine publică imperativă" în sensul aplicabilităţii din oficiu a acestora *în temeiul dreptului procesual naţional*.

90. Pe de altă parte, nu considerăm că răspunsul la a doua întrebare preliminară poate fi limitat la consideraţiile expuse mai sus. În opinia noastră, într-adevăr, această întrebare, dacă este citită prin raportare la motivarea deciziei de trimitere, ridică problema aplicabilităţii din oficiu a normelor prevăzute la articolele L. 311-20 şi L. 311-21 din cod în termeni mai largi. Întrebându-se în ce măsură soluţiile adoptate de Curte în Hotărârea Océano Grupo Editorial şi Salvat Editores şi în Hotărârea Cofidis pot fi transpuse la regimul creditului de consum [32], Tribunal d'instance invită Curtea, în esenţă, să indice de asemenea dacă instanţa naţională este autorizată să aplice din oficiu dispoziţiile prevăzute la articolele L. 311-20 şi L. 311-21 din cod *în temeiul dreptului comunitar*, chiar şi în situaţia în care dreptul procesual naţional exclude această situaţie.

91. Suntem de acord cu observaţia Comisiei, potrivit căreia, pentru a răspunde la a doua întrebare preliminară, trebuie stabilit dacă protecţia pe care Directiva 87/102 urmăreşte să o asigure consumatorului implică posibilitatea instanţei naţionale de a aplica din oficiu o dispoziţie naţională de protecţie a consumatorului care transpune articolul 11 alineatul (2) din aceeaşi directivă [33].

92. Comisia şi guvernele italian şi spaniol s-au exprimat în favoarea unui răspuns afirmativ la o astfel de întrebare, aceasta, în esenţă, întrucât ar fi relevante, chiar şi în domeniul examinat, motivele care au determinat Curtea, în Hotărârile Océano Grupo Editorial şi Salvat Editores şi Cofidis, să reţină că o protecţie eficientă a drepturilor pe care Directiva 93/13 a urmărit să le confere consumatorilor impune ca instanţa naţională să poată invoca din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale.

93. Guvernul austriac şi cel francez nu susţin această poziţie. Primul arată că numai statelor membre le revine competenţa de a determina modalităţile de protecţie jurisdicţională a drepturilor pe care Directiva 87/102 a înţeles să le confere consumatorului şi că, deşi sunt obligate să asigure efectivitatea acestei protecţii, acest fapt nu implică neapărat obligaţia sau posibilitatea ca instanţele naţionale să aplice din oficiu dispoziţiile care protejează consumatorul. Guvernul francez însuşi invocă principiul autonomiei procedurale a statelor membre,

32 — A se vedea punctul 26 de mai sus.

33 — A se vedea observaţiile scrise ale Comisiei, punctul 33.

care ar fi în mod specific confirmat în domeniul examinat la articolul 11 alineatul (2) al doilea paragraf din Directiva 87/102 și consideră că jurisprudența Cour de cassation, care nu permite judecătorului să invoce din oficiu un motiv întemeiat pe normele privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare, nu contravine principiilor echivalenței și efectivității care, potrivit jurisprudenței comunitare, limitează această autonomie procedurală. În special, din perspectiva efectivității protecției, guvernul francez subliniază că respectiva jurisprudență nu face nici excesiv de dificilă, nici practic imposibilă pentru consumator constatarea în instanță a existenței condițiilor de aplicare a respectivelor norme, constatare pe care, pe de altă parte, nicio dispoziție din cod nu impune consumatorului să o solicite într-un anumit termen. În sfârșit, potrivit guvernului francez, Hotărârile Océano Grupo Editorial și Salvat Editores și Cofidis nu sunt relevante în speță, deoarece soluțiile pe care acestea le reține s-ar întemeia pe dispozițiile Directivei 93/13 care nu au echivalent în Directiva 87/102.

94. Din punctul nostru de vedere, vom începe prin a aminti că, potrivit unei jurisprudențe constante, revine instanțelor din statele membre, în temeiul principiului cooperării prevăzut la articolul 10 CE, obligația de a asigura protecția juridică conferită justițiabililor în virtutea efectului direct al dreptului comunitar. În lipsa unei reglementări comunitare în materie, revine ordinii juridice interne din fiecare stat membru atribuția de a desemna instanțele competente și de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor ca urmare a efectului direct al dreptului comunitar. Cu toate acestea, modalitățile menționate nu pot fi mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor acțiuni similare din dreptul intern și nici nu pot să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică comunitară [34].

95. Este vorba de binecunoscutele principii ale „autonomiei procedurale” a statelor membre și de limitele aferente acestora, reprezentate de respectarea condițiilor de „echivalență” și de „efectivitate” a protecției. Aceste principii, afirmate în raport cu protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor prin normele juridice comunitare care au un efect direct, trebuie să fie considerate aplicabile în același mod în cazul protecției judiciare a drepturilor conferite justițiabililor prin normele naționale care pun în aplicare sau care corespund unor dispoziții ale unei directive comunitare. Într-adevăr, în ambele situații, este vorba tot de drepturi „de origine comunitară” și ar fi complet nepotrivit să admitem că limitele autonomiei procedurale de care se bucură statele membre în privința organizării protecției jurisdicționale a acestor drepturi pot fi mai puțin stricte în cazul în care o directivă a fost transpusă în dreptul național decât în situația în care nu a fost transpusă.

34 — A se vedea în special Hotărârea din 16 decembrie 1976, Rewe (33/76, Rec., p. 1989, punctul 5), și Hotărârea Comet (45/76, Rec., p. 2043, punctele 12-16), Hotărârea din 9 noiembrie 1983, San Giorgio (199/82, Rec., p. 3595, punctul 12), și Hotărârea din 14 decembrie 1995, Peterbroeck (C-312/93, Rec., p. I-4599 punctul 12).

96. În principiu, trebuie să reţinem că principiul efectivităţii protecţiei este respectat în cazul în care modalităţile procedurale aplicabile acţiunilor judiciare care urmăresc să asigure protecţia drepturilor de origine comunitară conferă justiţiabililor o posibilitate adecvată de a invoca aceste drepturi la nivel jurisdicţional [35]. Termene de decădere prea scurte sau sarcina prea dificilă a probei, de exemplu, pot face excesiv de dificilă sau practic imposibilă exercitarea drepturilor în cadrul jurisdicţional de către titularul acestora.

97. Normele şi principiile de drept procesual naţional privind puterea de iniţiativă a instanţei aparţin de asemenea, fără nicio îndoială, sferei respectivelor modalităţi procedurale. Or, dacă este adevărat că o interdicţie pentru instanţa naţională de a aplica din oficiu norme care conferă drepturi de origine comunitară nu aduce atingere posibilităţii titularului dreptului de a invoca el însuşi acest drept la nivel jurisdicţional, este necesar, cu toate acestea, să amintim că, după cum Curtea a apreciat deja, o protecţie efectivă a drepturilor de origine comunitară poate, în anumite condiţii, să impună totuşi posibilitatea unei intervenţii din oficiu a instanţei naţionale.

98. Într-adevăr, în Hotărârea Peterbroeck [36], Curtea a declarat că dreptul comunitar se opune aplicării unei norme de procedură naţională care, în condiţii precum cele din procedura care se desfăşoară în faţa instanţei de trimitere, interzice instanţei naţionale să analizeze din oficiu compatibilitatea unui act de drept intern cu o dispoziţie comunitară, în cazul în care aceasta din urmă nu a fost invocată într-un anumit termen de către justiţiabil. În aceeaşi hotărâre, Curtea a arătat că „fiecare caz în care se ridică problema dacă o prevedere procedurală internă face imposibilă sau excesiv de dificilă aplicarea dreptului comunitar trebuie analizat ţinând cont de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează şi de particularităţile acesteia în faţa diferitelor instanţe naţionale” [37].

99. În Hotărârea Océano Grupo Editorial şi Salvat Editores, fără a aminti în mod expres jurisprudenţa sa evocată mai sus la punctul 94, Curtea a apreciat, cu privire la o clauză de atribuire a competenţei unei instanţe inserată într-un contract încheiat între un consumator şi un vânzător sau un furnizor în sensul Directivei 93/13, că o protecţie efectivă a consumatorului nu poate fi realizată decât dacă i se recunoaşte instanţei naţionale dreptul de a analiza din oficiu caracterul abuziv, în sensul respectivei directive, al unei astfel de clauze [38]. Curtea

35 — Avocatul general Jacobs, în Concluziile prezentate la 15 iunie 1995 în cauzele conexate van Schijndel şi van Veen în care a fost pronunţată Hotărârea din 14 decembrie 1995 (C-430/93 şi C-431/93, Rec., p. I-4705, punctul 25), a considerat „suficient”, în sensul respectării principiului efectivităţii, „faptul că normele procedurale naţionale acordă justiţiabililor o oportunitate efectivă pentru a-şi valorifica drepturile”.

36 — Hotărârea citată anterior, punctul 21.

37 — *Ibidem*, punctul 14. Acelaşi criteriu de analiză a fost amintit apoi de Curte şi în Hotărârea Cofidis, citată anterior, punctul 37.

38 — Hotărârea Océano Grupo Editorial şi Salvat Editores, citată anterior, punctul 26.

a ajuns la această concluzie *având în vedere numai* considerațiile următoare, expuse la punctul 26 din hotărârea menționată:

„Obiectivul urmărit la articolul 6 din Directiva [93/13], care impune statelor membre să prevadă, în privința clauzelor abuzive, că acestea nu sunt opozabile consumatorilor, nu ar putea fi atins dacă aceștia ar fi ținuți să invoce ei înșiși caracterul abuziv al unor astfel de clauze. În cadrul unor litigii a căror valoare este adesea limitată, onorariile avocaților pot fi superioare intereselor care sunt în joc, ceea ce poate descuraja consumatorul să se apere împotriva aplicării unei clauze abuzive. Deși este adevărat că, în numeroase state membre, normele de procedură permit particularilor, în cadrul unor astfel de litigii, să își asigure ei înșiși apărarea, există un risc destul de important ca, în special din cauza ignoranței, consumatorul să nu se prevaleze de caracterul abuziv al clauzei care se invocă împotriva sa”.

100. În consecință, Curtea a dedus necesitatea de a permite o intervenție din oficiu a instanței cu scopul de a asigura efectivitatea protecției consumatorului avută în vedere prin Directiva 93/13, întrucât disproporția dintre valoarea litigiului și onorariile avocaților poate determina consumatorul să nu își apere drepturile în justiție sau, în situația în care acesta este abilitat de dreptul național, să se apere singur și, în consecință, într-un mod neadecvat.

101. Curtea a reiterat ulterior astfel de considerații în Hotărârea Cofidis [39], pentru a declara că o dispoziție procesuală care interzice instanței naționale, după expirarea termenului de decădere, să invoce, din oficiu sau ca urmare a unei excepții ridicate de un consumator, caracterul abuziv al unei clauze a cărei executare este solicitată de un vânzător sau un furnizor este de natură să facă excesiv de dificilă, în cadrul litigiilor în care consumatorii sunt pârâți, aplicarea protecției pe care directiva urmărește să le-o confere [40].

102. Or, după cum au observat Comisia și guvernul spaniol, considerăm, la rândul nostru, că respectivele considerații sunt perfect valabile și în ceea ce privește protecția drepturilor consumatorului prevăzute de Directiva 87/102. Am afirma chiar că acestea sunt valabile în mai mare măsură în domeniul protecției drepturilor consumatorului, din moment ce, dacă acesta achiziționează bunuri sau servicii prin credit, aceasta se întâmplă, de obicei, pentru că dispune de resurse financiare proprii mai degrabă limitate, motiv pentru care este cu atât mai concret riscul ca, din cauza costurilor asistenței juridice, consumatorul să fie determinat să renunțe la apărare sau, în orice caz, la o apărare adecvată a drepturilor sale la nivel jurisdicțional.

39 — Hotărârea citată anterior, punctele 33 și 34.

40 — *Ibidem*, punctul 36.

103. De altfel, nu ni se pare că ar putea influența în sens contrar împrejurarea, subliniată de guvernul francez, că din Directiva 87/102 ar lipsi dispoziții similare celor din cuprinsul articolelor 6 și 7 din Directiva 93/13.

104. Cu privire la articolul 6 din Directiva 93/13, de la care pornește – este adevărat – raționamentul expus de Curte la punctul 26 din Hotărârea Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (a se vedea punctul 99 de mai sus), nu considerăm că textul său ar avea o valoare determinantă în cadrul acestui raționament. În definitiv, impunând statelor membre să prevadă „că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor nu creează obligații pentru consumator", acest articol nu face decât să descrie substanța protecției pe care Directiva 93/13 înțelege să o confere consumatorului, pe planul dreptului material, împotriva clauzelor contractuale care nu au făcut obiectul unei negocieri individuale și care pot fi calificate drept abuzive în sensul aceleiași directive, în timp ce raționamentul Curții citat anterior se concentrează, în esență, asupra condițiilor particulare care au legătură cu natura litigiului și cu procedura necesară soluționării acestuia, precum și cu eventualul obstacol pe care aceste condiții le reprezintă pentru o protecție jurisdicțională efectivă a poziției juridice materiale pe care această directivă a înțeles să o confere consumatorului.

105. Or, articolul 11 alineatul (2) din Directiva 87/102, chiar fără a specifica „măsura" în care se poate exercita dreptul consumatorului de a cere despăgubiri de la cel care acordă creditul și lăsând în sarcina statelor membre stabilirea acestei măsuri, prevede totuși ca acest drept să fie conferit consumatorului prin ordinea juridică națională în cazul în care sunt întrunite anumite circumstanțe, iar ordinea juridică comunitară impune, într-un mod mai general, ca acestui drept – conferit consumatorului prin dreptul material intern, dar care are întotdeauna origine comunitară – să i se asigure o protecție efectivă în dreptul procesual național. Cu toate acestea, protecția menționată riscă să fie împiedicată, dacă instanța nu poate interveni din oficiu, de aceleași condiții particulare privind natura litigiului și procedura necesară soluționării acestuia pe care Curtea le-a arătat la punctul 26 din Hotărârea Océano Grupo Editorial și Salvat Editores.

106. Cu privire la articolul 7 din Directiva 93/13, este adevărat că, la punctele 27 și 28 din această hotărâre, Curtea a observat că posibilitatea de a invoca din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale constituie de asemenea un mijloc adecvat pentru a realiza obiectivul – pe care statele membre trebuie să îl urmărească în temeiul acestui articol – de a face să înceteze introducerea unor clauze abuzive în contractele încheiate de către un vânzător sau un furnizor cu consumatorii. Cu toate acestea, considerăm că, în economia hotărârii citate, această observație reprezintă numai o motivare suplimentară a soluției adoptate de Curte cu privire la necesitatea de a autoriza o intervenție din oficiu a instanței, soluție la care, astfel cum am subliniat deja, Curtea a ajuns deja în urma raționamentului expus

la punctul 26 din aceeași hotărâre, întemeiat numai pe împrejurările de natură să descurajeze consumatorul să apere în justiție în mod adecvat poziția juridică pe care Directiva 93/13 a urmărit să o confere acestuia.

de un avocat, în timp ce al doilea, dimpotrivă, ar fi procedat în acest mod.

108. În consecință, sugerăm Curții să răspundă la a doua întrebare preliminară după cum urmează:

107. Sub un alt aspect, observăm, în continuare, că faptul că acțiunea aflată pe rolul Tribunal d'instance a fost inițiată de soții Rampion și că aceștia sunt reprezentați de un avocat, în timp ce, în cauzele interne în care s-au pronunțat Hotărârile Océano Grupo Editorial și Salvat Editores și Cofidis, consumatorii pârâți nu sesizaseră instanța, nu ar justifica în speță o concluzie diferită de cea adoptată în aceste hotărâri, în ceea ce privește necesitatea de a autoriza instanța să intervină din oficiu pentru a asigura o protecție efectivă a drepturilor consumatorului. Problema trebuie, într-adevăr, să fie soluționată pe plan general, și anume ținând seama de natura litigiului și de particularitățile procedurii necesare soluționării acestuia, făcând abstracție, în consecință, de împrejurările concrete ale fiecărei proceduri. De altfel, nu ne imaginăm cum s-ar putea admite că aceeași normă privind protecția consumatorului poate fi considerată aplicabilă din oficiu în privința unui consumator și neaplicabilă în privința altuia, numai pentru că primul nu a depus diligențe pentru a se apăra în justiție asistat

„Directiva 87/102 nu urmărește numai obiectivul de a proteja consumatorii care obțin un credit de consum, ci, de asemenea, și în primul rând, obiectivul de a asigura crearea unei piețe comune a creditului de consum.

O protecție efectivă a drepturilor conferite consumatorilor prin articolul 11 din Directiva 87/102 implică faptul că instanța națională trebuie să aibă competența de a aplica din oficiu normele naționale privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii care transpun acest articol ori care corespund acestuia."

V — Concluzie

109. În lumina considerațiilor anterioare, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare formulate de Tribunal d'instance din Saintes în Hotărârea din 16 noiembrie 2005 după cum urmează:

„1) Articolul 11 din Directiva 87/102/CEE a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum impune ca normele naționale referitoare la interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii care transpun acest articol ori care corespund articolului menționat să poată fi aplicate, chiar și în lipsa menționării în contractul de credit a bunurilor sau a serviciilor a căror cumpărare este finanțată.

2) Directiva 87/102 nu urmărește numai obiectivul de a proteja consumatorii care obțin un credit de consum, ci, de asemenea, și în primul rând, obiectivul de a asigura crearea unei piețe comune a creditului de consum.

O protecție efectivă a drepturilor conferite consumatorilor prin articolul 11 din Directiva 87/102 implică faptul că instanța națională trebuie să aibă competența de a aplica din oficiu normele naționale privind interdependența dintre contractul de credit și contractul de vânzare de bunuri sau de servicii care transpun acest articol ori care corespund acestuia."